

Matjaž Bizjak

Posest župnije Svibno in urbar ljubljanskega kapitlja iz leta 1499

Začetki svibenske fare domnevno segajo nekako v 12. stoletje, ko so svobodni gospodje istega imena (*de Scharfenberg*) ob južnem vznožju strme skalnate vzpetine, Grajskega hriba, vrh katerega je stal njihov grad, sezidali lastniško cerkev.¹ Ta je polagoma prerasla v sedež župnije z ozemljem, izločenim iz obsežne prafare Laško, ki je tako le še z ozkim pasom radeškega vikariata segala preko Save.²

Tak razvoj je bil naravna posledica predhodnega izoblikovanja svibenskega gospostva. Ležalo je v mejah Savinjske marke, v 11. stoletju obsežnega aloda Heminega rodu, vendar ni čisto jasno, če je res kdaj spadalo v okvir njihove rodbinske posesti. Cesarske darovnice tega ozemlja ne omenjajo, genealoške raziskave pa ne kažejo zgodnjih povezav Svibenskih s Heminim rodovnim deblom. Na Hauptmanovem zemljevidu je svibensko gospostvo kot tujek obkoljeno s posestvi Heminega rodu.³ Vsekakor so Svibenski na njem gospodarili pred letom 1169, ko je oglejski patriarh stiškemu samostanu med drugim potrdil neko posest, darovano od Konrada Svibenskega.⁴

Prav tako skrivnostna kot njeni ustanovitelji je v prvih stoletjih svojega obstoja tudi sama cerkev, oziroma iz nje nastala župnija. Kdaj jo je oglejski patriarh vključil v svojo farno mrežo lahko le uganemo. Nesporen je njen obstoj od leta 1282 dalje, ko se v neki listini kot priča omenja *dominus Berhtoldus plebanus de Scherphenberch*,⁵ termi-

nus post quem pa le ohlapno predstavlja po končanem investiturnem boju začet trend ukinjanja lastniških cerkva.⁶

Tudi o župnijski posesti pred koncem 15. stoletja ne vemo praktično nič (niti ene listine ne poznam, ki bi govorila o tem) in verjetno je njena inkorporacija ljubljanskemu stolnemu kapitlju prekinila molk virov nekoliko prej kot bi sicer smeli pričakovati.⁷ Kapiteljska uprava verjetno ni dolgo odlašala s popisom pridobljenih posesti, vendar se je prvi ohranil iz leta 1499 v kodeksu, ki je služil splošni finančni dokumentaciji. Tu se nahaja med drugim tudi temeljni urbar za Svibno, kateremu je na začetku dodan desetinski register, ob koncu pa vsebuje nekaj pravnih določil ter desetinske in gorskopravne dajatve vinogradov.⁸

Osnovna enota urbarialne posesti je bila huba. Te so večinoma posamično raztresene po vaseh osmih katasterskih občin J od Save med Šmartnim pri Litiji in Radečami. V nekaterih vaseh (Zgornje Tepe, Zgornji Polšnik in Velika Goba) so še opazni ostanki vaške ureditve z županom na čelu, kot jo poznamo na širšem območju iz starejših urbarjev.⁹

ko premaknemo nekoliko nazaj, če upoštevamo Höflerjevo mnenje, da desetinski register oglejske dieceze iz leta 1296, kjer se župnija prvič izrecno omenja, reflektira nekoliko starejše stanje - morda iz 2. četrtine 13. stoletja (J. Höfler, O prvih cerkvah, str. 21, op. 13).

6 Sergij Vilfan, Zemljiška gospostva, GDZS II, Ljubljana 1980, str. 133.

7 Ob ustanovitvi ljubljanske škofije leta 1461 je bila župnija Svibno skupaj z nekaterimi drugimi inkorporirana stolnemu kapitlju. (Zgodovinski zbornik, priloga Laibacher Dioecesanblatt-u 2/1888, kol. 19 in 8/1890, kol. 116, 117; J. Turk, O početkih ljubljanske škofije, ČZN 32/1937, str. 85.

8 Kodeks s signaturo KAL U-1 v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani (= NAŠLj), ki je nekakšna kombinacija urbarja in računске knjige, vsebuje popise kapitlju inkorporiranih posesti s predpisanimi in dejansko prejetimi dohodki za več zaporednih let, izdatke namenjene plačam kanonikov ter druge stroške, dolgove in letne obračune. Dohodke župnije Svibno prinaša na straneh 260 - 268. O njem Anton Koblar, Star urbar v ljubljanskem kapiteljskem arhivu, IMK, IX/1899, str. 141 - 144; na kratko ga omenja J. Koropec, Žebnik, Radeče in Svibno do 17. stoletja, ČZN 15 (L)/1979, str. 59.

9 Alfons Dopsch, Die landesfürstliche Gesamturbare der Steiermark aus dem Mittelalter (Österreichische Urbare I. Abt., Landesfürstliche Urbare, 2. Band), Wien 1910;

¹ Tako J. Höfler, O prvih cerkvah in pražupnijah na Slovenskem, Razprave FF, Ljubljana 1986, str. 36 in 55 - 56; domneve o starosti temeljijo na podlagi patrocinijske sv. Križa, ki ga povezujejo s križarskimi vojnami.

² J. Höfler, O prvih cerkvah, str. 19.

³ Tu povzemam pri nas uveljavljeno Hauptmanovo mnenje (Ljudmil Hauptman, Grofovi Višnjegorski, Rad JAZU, 250/1935, str. 225 - 231 z zemljevidom in rodoslovnim deblom). Ostale hipoteze so, z navedbo literature zbrane v Janko Orožen, Ostrovrharji, Celjski zbornik 1965, str. 234 in 248, k temu še Dušan Kos, Med gradom in mestom, Ljubljana 1994, str. 38.

⁴ Metod Mikuž, Topografija stiške zemlje, Ljubljana 1946, str. 31, 91; glej tudi Janko Orožen, Ostrovrharji, str. 235.

⁵ Božo Otorepec, Gradivo za zgodovino ljubljane v srednjem veku, Ljubljana 1956 - 1968, VII/5; primerjaj tudi G. Kozina, Zur Geschichte des deutschen Ritter - Ordens in Krain, MHVK 1862, str. 78. Zgornjo mejo lah-

Dajatve županov so bile nekoliko višje kot pri ostalih podložnikih (od 25 do 50%), kar kaže na to, da so verjetno vsaj deloma ohranili večjo posest od ostalih kmetov (dvohubna župa se nikjer izrecno ne omenja!), olajšave pa so skupaj s privilegiranim položajem do tega časa že izgubile. Te vasi so obenem tudi ene redkih, kjer je župnija posedovala več kot eno hubo. Ker poleg tega tudi ležijo na strnjem območju, na skrajnem zahodnem robu župnijske posesti, se je težko upreti misli, da bi lahko predstavljale neko staro jedro župnijskega beneficija, toliko bolj, ker je svetna posest na tem delu ozemlja morda mlajšega izvora (vasi istega imena s pridevki Spodnji, Srednji in samotne kmetije).

Opustelost je bila v tem času približno 30% (14 pustot od skupno 43 hub). V vseh primerih gre za t. i. pravne pustote, saj so bile v resnici vse vsaj delno obdelane. Služile so nekako pol toliko kot nastanjene, odsotnost male pravde pa kaže, da jih je obdeloval nekdo, ki je že sedel na svoji hubi.¹⁰ Leta 1545 se tak status izrecno omenja le še pri treh hubah (po ena pri Vodeniku, na Veliki Gobi in Plazu), dejansko pa je zvišanje dajatev opaziti le pri štirih bivših pustotah (pri tem gre samo na Borovku za normalno podvojitve, v ostalih primerih pa le za 12,5 - 30 % povečanje znižane dajatve). To kaže na očiten problem, da je namreč opustelost kmetij za zemljiškega gospoda predstavljala težak udarec, katerega posledic ni bilo mogoče odpraviti enostavno z vnovično nastanitvijo.¹¹

Glavnino dajatev so podložniki odrajtovali v denarju. To se v celoti nanaša na činž (*zinss, zinß*), katerega višina zelo variira, le pustote so bile obremenjene dokaj enotno (z marko ali polovico funta). Mala pravda se je omejevala na kokoši (na Ježevcu kopune) in jajca, le na Tepah so poleg tega oddajali tudi žito - v vzhodnem delu gospostva, okoli Svibnega in Podkuma, pa cerkvena gospoda te dajatve ni bila deležna. Desetina je popisana zgolj sumarno. Kjer so jo oddajali posamič se zneski nanašajo na eno vas, drugod predstavljajo zakupnino in pritičejo vsej posesti, ki jo je navedeni imel v zakupu.

Preden se lotimo analize obremenjenosti podložnikov, še nekaj o denarju in merah.

a) Osnovni računski sistem temelji na črnem denarju (ϑ) in se odraža v naslednjih razmerjih:

1 funt (tl) = 120 soldov (ß) = 240 č. denaričev (ϑ)

1 marka (mr) = 80 soldov (ß) = 160 č. denaričev (ϑ)

Vzporedno s tem se pojavlja krajcer (kr) v vrednosti okoli 3,5 ϑ , izjemoma pa enkrat naletimo na "meren" denaričev (*meren* ϑ). Iz podatka v urbarju iz leta 1545 je mogoče ugotoviti, da gre za števno enoto v višini 40 ϑ , ki se tu običajno nanaša na črne denariče, omenja pa se tudi v zvezi z belimi: *meren* ϑ 9 *ist weiss mern 11 vnd 10* ϑ *oder auf schwarz 1 1/2 ducaten*.¹² Gre torej za severnoitalijansko-tirolski tip funta na podlagi veronskih novčičev, t. i. parvulov ali piccolov (p) - 1 lb = 20 ß = 240 p,¹³ ki je kot dvajsetkratnik solda zašel v kranjski računski sistem, njegovo ime pa spominja na tirolsko kovnico v Meranu.

Goldinar (*gld*) ali dukat (*ducatus*) je sicer lahko predstavljal dejanski zlatnik, iz številnih zapisov tekočega poravnavanja obveznosti kapitju v omejenem kodeksu pa je razvidno, da se uporaba te oznake v urbarju omejuje na števno enoto.¹⁴ Vrednost računskega goldinarja je bila ob koncu 15. stoletja lokalno pogojena; kodeks namreč dokumentira različne vrednosti goldinarja v posameznih župniji, ki so v letih 1494 do 1499 konstantne. Na Svibnem so upoštevali kurs 1 funt in 5 soldov, torej 250 črnih denaričev. Sredi 16. stoletja je stvar nekoliko drugačna. Zgoraj navedeni citat enači 9 *meren* = 1 1/2 računskega dukata, kar naneso 240 črnih denaričev na en dukat, to pa ustreza vrednosti 1 funta. V času prvega urbarja je črni denarič predstavljal 0,154 g srebra, v času drugega pa le še 0,128 g.¹⁵

Stoletje starejši urbar gospostva Svibno računa predvsem z oglejskimi denarji (ϑ_{AQ}), ki so v začetku 15. stol. vsebovali 0,64 grama srebra.¹⁶

b) Edina žitna mera, ki se omenja je *kißnickh* ali *khasnickh* (1545). Njegovo vrednost lahko določimo preko ljubljanskega starja, s katerim meri žito kapiteljski urbar iz leta 1582. Pri tem dobimo relacijo 1 *kißnickh* = 1/12 starja. Mera, po kateri so

¹² To ustreza v tem času za urbarje običajnemu razmerju med belimi in črnimi denarji 4 : 5 (Sergij Vilfan., Zgodovina neposrednih davkov in arestnega postopka v srednjeveški Ljubljani, ZČ VI-VII/1952 - 53, str. 428; Temelji in razvoj denarnih sistemov v slovenskih deželah do 17. stoletja, ZČ 40/1986, str. 404).

¹³ Sergij Vilfan, Temelji in razvoj, str. 401.

¹⁴ To se najlepše kaže v naslednjem zapisu: ... 20 ducatos in moneta per tl et 5 ß et 9 ducatos in auro ... ducatum (in auro, op. avtorja) pro tl et 10 ß computandum (NŠALj, KAL, U-1, pag. 134).

¹⁵ Sergij Vilfan, Temelji in razvoj, str. 403.

¹⁶ Emil Werunsky, Österreichische Reichs- und Rechtsgeschichte, Wien 1894 - 1939, str. 412.

Wladimir Milkowicz, Beiträge zur Rechts- und Verwaltungsgeschichte Krains, MMK II/1899, str. 3 - 23; Milko Kos, Urbarji salzbürške nadškofije (SAZU, Viri za zgodovino Slovencev I. knj., Srednjeveški urbarji za Slovenijo I. zv.), Ljubljana 1939; Ljudmil Hauptman, Staroslovenska družba in obred na knežjem kamnu (SAZU, Dela 2), Ljubljana 1954, str. 7 - 74.

¹⁰ Glede terminologije glej Vasko Simoniti, Pustote v 14. in 15. stoletju, ZČ 48/1994, str. 187.

¹¹ Primerjaj spodaj objavljeni tekst in urbar 1545, NŠALj, KAL, spisi, fasc. 275/1.

Posest župnije Svibno ob koncu srednjega veka (narisal M. Bizjak na osnovi vodne mreže)

oddajali žito v gospostvu Svibno se je leta 1400 imenovala *mes kastenmas*, 1571 in 1602 pa *schaff* ali *schaff*. Po ugotovitvah dr. Pavleta Blaznika na podlagi kontinuitete dajatev gre za eno in isto mero, ki je držala $\frac{1}{3}$ ljubljanskega starja.

Urbarji kažejo tale razmerja:¹⁷

	1571	1602
težka žita	schaff = $\frac{1}{3}$ starja	razeni schaff = 22 bokalov
oves	schaff = 0,3 starja	razeni schaff = 24 bokalov

Ob upoštevanju znanih vrednosti za ljubljanski star¹⁸ (1571: t.ž. - cca. 90 l, oves - 106 l; 1602: enotno - 106 l) in bokal (= $\frac{1}{64}$ starja - 1,65 l) dobimo za svibenski *mes* naslednje vrednosti:

1571: težka žita	30 l	1602: težka žita	36,3 l
oves	31,8 l	oves	39,6 l

Manjša razlika iz leta 1571 gre na račun približne litrske vrednosti, zato jo lahko zanemarimo;

do tega časa lahko torej gvorimo o enotnem *schaffu* oziroma *mesu* s približno prostornino 30 litrov v letu 1571 in tendenco padanja po časovni lestvici navzdol. V drugem primeru sta meri podani v enotnem bokalu, torej imamo opraviti z različnima merama za oves in težka žita. Ker se izrecno navajata raženi meri, je očitno, da merilna posoda ni bila več ista. Ob spremembi načina merjenja so izdelali novo, ki je verjetno ustrezala zvrhani (nasuti) ali valjani količini žita v stari posodi. Ker se oves veliko bolje valja oziroma nasipa, je bilo treba izdelati dve posodi; od tod gornja razlika.¹⁹

Tudi leta 1582 moramo računati z že enotnim ljubljanskim starjem. V mernikih zapisane količine v kapiteljskem urbarju iz leta 1718 namreč povsem ustrezajo starejšim navedbam v starjih:

1499	1582	1718
12 kašnikov	1 star	6 mernikov
18 kašnikov	1,5 starja	4 merniki

I.) Poglejmo si dajatve. Pravda, ki so jo podložniki odrajtovali v denarju, se je gibala med 50 in 340 denarici, pri čemer so skrajne vrednosti zelo redke.

¹⁷ Pavle Blaznik, *Mere in uteži, poskus vzpostavitve zveze med srednjeveškimi in novoveškimi merami*, tipkopis na ZIMK ZRC SAZU, str. 21 - 25.

¹⁸ Sergij Vilfan, *Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero*, ZČ VIII/1958, str. 48 - 49.

¹⁹ O načinu merjenja in razvoju mer glej Sergij Vilfan, *Prispevki*, str. 31 - 33, 41 - 45.

<i>znesek (v š)</i>	50	60	120	150	160	240	300	320	340
<i>št. hub</i>	1	1	10	1	1	11	1	2	1

Kot je razvidno iz tabele, sta bili najobičajnejši dajatvi en oziroma pol funta. Podrobnejši pretres pokaže, da je bil prvi znesek običajnejši v zahodnem delu posesti, drugi pa v vzhodnem.

	ZAHOD					VZHOD						
<i>znesek (v š)</i>	120	150	160	240	320	50	60	120	160	240	300	340
<i>št. hub</i>	3	1	1	6	2	1	1	7	1	2	1	1

Meja med obema je potekala nekje Z od Podkuma in V od Jazbin in Sr. Osredka. Pri pustotah je ta dvojnost manj opazna, zato pa kaže nanjo druga dajatev, mala pravda. Največje breme je predstavljala v zgornjih Tepah, kjer so hasnovalci treh hub oddajali 12 kašnikov pšenice, 18 kašnikov ovsa, v povprečju 5 kokoši in 25 jajc. Četrty je oddajal le kokoši, zato pa je bil njegov census občutno višji. Za ostali zahodni del je veljalo kokoši in 25 (redkeje 5) jajc, le v treh vaseh na skrajnem jugu župnijske posesti je zadostovala ena kokoš. Vzhodni del je bil, kot rečeno, te dajatve prost.

V slabega pol stoletja se dajatve skoraj v ničemer niso spremenile. Razen manjšega zvišanja činja z obnovljenim služenjem male pravde pri ponovno nastanjenih pustotah, beleži priročni urbar svibenske fare iz leta 1545 le dve olajšanji bremen (polovično na Jesenovi ravni in neznatno Na Potoku). Novost, ki je prejšnji urbar ne pozna, pa je zapis tlake. To seveda ne pomeni, da je prej ni bilo, a njenega obsega vseeno ne gre prenašati v starejše obdobje, saj je ravno 16. stoletje čas, ko se tlaška bremena na splošno večajo.²⁰ Z veliko lažjim srcem to storimo pri vrstah del, ki jih je zajemala.

Lahko bi rekli, da so podložniki prejeli tlačanske obveznosti v "paketu"; posamezna dela so bila trajno povezana med seboj, tako da so se oblikovali trije tipi:

- 1) Priprava in prevoz 9 vozov šibja za ogrado in 14 *raiff* *stangen* (?).
- 2) Tri dni dela v vinogradu, en dan košnje, nošnja kolov v vinograd (9 bremen), priprava (?) 12 tovorov drv in sodelovanje pri odvozu mošta.
- 3) Štiri dni sekanja lesa, tri dni žaganja in tri dni cepljenja ter dva dni sekanje šibja.

*) Na štiridnevno sečnjo lesa se je omejevala tlaka v Pretežju, podložnika v obeh Gobah pa sta bila dolžna izdelovati sode, kar je bilo očitno povezano z njuno kmečko-obrtno dejavnostjo.

Prvi tip tlake je manj pogost in ga najdemo na zahodnem obrobju župnijske posesti. Drugi združuje pretežno vinogradniška dela in se verjetno

navezuje na pridvorni vinograd. Glede na podatek o košnji je morala župnija posedovati vsaj še kakšen dominikalni travnik (leta 1499 je bila *zu dem pharhoff* priključena pusta huba v bližnjem Počakovem).²¹ Tretji tip je povsem zvezan s pridobivanjem lesa. Hube, ki so mu pripadale, so ležale praviloma ob robu obsežnih gozdnih kompleksov, predvsem Jatne in Jagljenice.

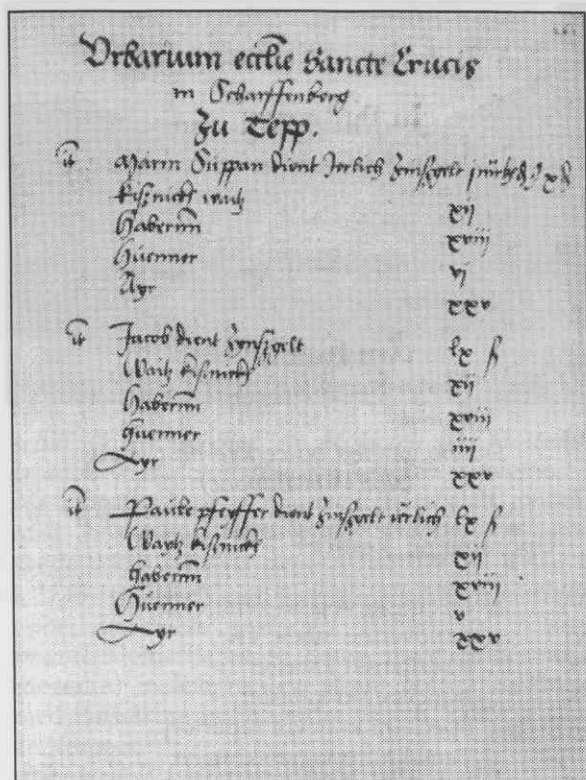
OBVEZNOSTI PODLOŽNIKOV ŽUPNIJE SVIBNO PO URBARJIH 1499 IN 1545*

KRAJ	O B V E Z N O S T I						
	(število hub)	denar (š)	pšenica (kašnik)	ovos (kašnik)	kokoši	jajca	tlaka (tip)
Zg. Tepe (3)	120	12	18	5-4	25	1	
župan (1)	150	12	18				1
Zg. Polšnik (1)	150			1	25	1	
župan (1)	300			1	5	1	
Končar (1)	240			1	5	2	
Koprivnik (1)	240			1	25	2	
Cimerman (1)	320			1	25	2	
<i>Stranski vrh</i> (4)	120 160			1	15-25	2	
Sladič (1)	240			1	5	2	
<i>Borovak</i> (1)	160 320			1	25	1	
<i>Ravne (pri K.)</i> (1)	160 180			1	25	1	
<i>Vodenik</i> (1)	160 180			1	25	—	
Višje (1)	120			1	25	2	
Boriče (1)	240 120			1	25	2	
Jesen. Raven (1)	240			1	25	3	
Sr. Osredek (1)	320 160			1	25	2	
<i>Ravne (pri P.)</i> (1)	160					3	
Zg. Vodice (1)	240			1		—	
V. Goba (1)	160					1	
župan (1)	240			1			sodarstvo
<i>pustota</i> (1)	120						
M. Goba (1)	240			1			sodarstvo
<i>Ključevica</i> (3)	120 120			1	25	2	
Lamovje (1)	120			1	25	3	
Dol (1)	240					3	
<i>Ščit</i> (1)	160 200					3	
<i>Plaz</i> (1)	60						
Pretežje (1)	50						sečnja
Prelesje (1)	120					3	
Magolnik (1)	120					3	
Počakovo (1)	120					2	
<i>pustota</i> (1)	— 120						
Breznik (1)	120					3	
Srebrnica (1)	300					2	
Jezevec (1)	120					—	
Stari dvor (1)	240					2	
Potok (1)	340 320					—	
Jagljenica (1)	60					—	

* Podatek na levi je iz leta 1499, na desni pa iz leta 1545 (kjer ni sprememb se to posebej ne navaja). Leta 1499 puste hube so tiskane v kurzivi, krepko samo tiste, ki leta 1545 še niso bile ponovno umeščene.

²⁰ Pavle Blaznik, Podložniške obveznosti do zemljiškega gospostva, GDZS II, Ljubljana 1980, str. 262.

²¹ Glej spodaj str. 11.

Urbar ljubljanskega stolnega kapitlja naslovna stran urbarja župnije Svibno iz leta 1499 (škofijski arhiv Ljubljana, KAL, 1 u)

Obremenjenost nekaterih kmetij lahko primerjamo s tistimi, ki so v isti vasi pripadale drugim gospodvom. Tu imam predvsem v mislih gospodstvo Svibno, za katerega je ohranjen urbar iz okoli leta 1400.²² Slabih sto let kasneje je le v Tepah opaziti skladnost tako v strukturi kot v višini dajatev. V Srednjih in Spodnjih Tepah so v začetku 15. stoletja dajatve na hubo znašale:

- 75 oglejskih denaričev;
- 3 mese pšenice in 4 do 6 mesov ovsa;
- 5 kokoši in 25 jajc;
- 4 čehulje lanu.

Morda bi v isto skupino lahko uvrstili vasi, v katerih sta obe gospodstvi pobirali denarno dajatev v primerljivi višini²³ (leta 1400 80 ϑ_{Aq} v Lamovju in deloma v Počakovem, kjer trije kmetje dajejo le polovico tega zneska. Poleg tega v tej vasi navaja neko posest že žebniški urbar iz leta 1265 - 1267; huba je oddajala po 4 metrete pšenice in ovsa ter

13 ϑ).²⁴ Nekaj sorodnosti imajo tudi kmetije v obeh Polšnikih (v Spodnjem Polšniku znašajo dajatve gospodstvu Svibno 86 ϑ_{Aq} , 3 mese pšenice in 6 mesov ovsa, 8 kokoši in 25 jajc na hubo); oddajo žita in večjega števila kokoši na eni strani odtehta višja denarna dajatev na drugi. Drugod so obveznosti zaradi opustelosti (Ravne pri Podkumu in Ščit) ali različne strukture dajatev (pretežno odrajtovanje župniji v denarju; Pretežje, Stari dvor in Potok) manj primerljive.

Nastale razlike so lahko rezultat dolgoletne pripadnosti različnima gospodstvom, razlik v velikosti in kvaliteti zemljišča, pa tudi zapadanja v opustelost in ponovnega nastanjanja. Očitno je bila od obeh središč odmaknjena posest v Tepah za raznovrstne vplive najmanj dovzetna.

II.) Poseben problem predstavlja ugotavljanje višine desetini, ki so jih podložniki oddajali svibenski cerkvi. Kot že rečeno, so zneski navedeni sumarno za posamezne vasi ali za zakupe posameznikov. Primerjavo z mlajšimi desetinskimi registri, ki sicer v nekaterih krajih navajajo podložnike poimensko, otežuje nestalnost zakupov in ohlapnost toponimov (primerjaj topografski del). V ponazoritev samo en primer: Leta 1499 daje Škofja Riža 4 gld desetine, Poblšaj pa od svojega zakupa 8 gld. Leta 1545 se kot njegov zakup (5 dukatov) omenja Završje, obenem pa je sam naveden med 16 individualnimi plačniki na Kumu; to oznako zamenja leta 1599 *Pischolffs Riß vnd Dobouitz vnd-ter-m Khum* (16 hub / 8 dukatov), Završje pa se brez zakupnika omenja skupaj z Lazom, od katerega je dajal leta 1545 neki Tomaž 2 dukata.

Kljub vsemu se je moč dokopati do neke povprečne vrednosti. Višine desetini na posamezno hubo se leta 1545 gibljejo med 100 in 20 krajcarji, velika večina vaških povprečji pa med 45 in 55. Kontinuiteta je najbolj očitna na primeru Matice, kjer je 16 hub obremenjenih leta 1599 z 8 dukati, pol stoletja prej pa z 940 krajcarji. Zneska sta enakovredna, saj je iz njih izračunani kurs dukata (117,5 kr) v tem času običajen,²⁵ torej se 8 gld leta 1499 prav tako nanaša na 16 kmetij, kar v povprečju pomeni 125 črnih denaričev na eno. Postopek lahko prevrteno pri *Takhenhaw*, ki ga register iz l. 1599 ne navaja. Vsota enajstih hub znaša 576 kr, kar da po omenjenem tečaju 4,9 dukata, to pa skoraj natanko ustreza 5 funtom (4,8 gld) iz leta 1499 - povprečje na hubo je tukaj 109 ϑ . Žal drugod brez vratolomne telovadbe ne bi šlo.

Ob koncu želim opozoriti še na opažanja, ki so prišla na dan ob preučevanju topografije obravnavanega ozemlja.

²² Wladimir Milkowicz, Beiträge, str. 11, 15, 16 in 18.

²³ Če primerjamo zneske zgolj po vsebnosti srebra, so bile denarne dajatve župniji stoletje kasneje skoraj polovico manjše. Pri primerljivosti mislim tu predvsem na kontinuiteto dajatev, ki običajno ni sledila inflaciji; oglejski denarič je bil v začetku 15. stol. vreden 1½ dunajskega denariča, od katerega se je proti koncu stoletja na slovenskem ozemlju "odcepil" črni denarič.

²⁴ Alfons Dopsch, Gesamturbare, str. 84 - 85.

²⁵ Alfred Pribram - Rudolf Geyer - Franz Koran, Materialien zur Geschichte der Preise und Löhne in Österreich, str.75.

Svibno z Grajskim hribom (foto Vili Zupanc)

Medtem ko je ležala hubna posest v mejah gospostva Svibno, se je območje, kjer je bila župnija upravičena do desetine, raztezalo čez ozemlja dveh gospostev - svibenskega in žebniško-radeškega. In vendar so spadale vasi na severnem in hkrati zahodnem delu žebniškega gospostva (glej karto) v okvir župnije Svibno, prav tako pa se je na drugi strani, na zahodu, desetinska posest ustavila ob meji polšniške fare, dočim urbarialna te meja ne pozna.

Vzroki za tako razporeditev verjetno tičijo v različnem izvoru urbarialnih in desetinskih dajatev. Desetino je prvotno pobirala vsaka cerkev na svojem ozemlju, torej v okviru župnijskih meja. Urbarialna posest je kasnejšega izvora in je v faro pritekala postopno, največkrat s posameznimi volili. S tega vidika ni bila nujno ozemeljsko pogojena. Seveda je tudi desetina sčasoma postala realno breme; pogosto je prehajala v svetne roke in imela možnost z novimi volili preiti v posest druge župnije, vendar na Svibnem takega primera ni najti. Na drugi strani pa preseneča čistost podobe, ki jo daje urbarialna posest; izgleda namreč, kot bi jo župnija v celoti prejela (ali prejemale) iz rok svibenskih gospodov oziroma njihovih naslednikov. Kot kaže se je iz domnevnega prvotnega jedra na zahodnem robu gospostva s priložnostnimi volili širila na vzhod.

Topografija

Z lokalizacijo krajev, ki jih popisuje obravnavani urbar, se je doslej nejetmeljiteje ukvarjal dr. Milko Kos v okviru dela na historični topografiji Kranjske.²⁶ Ker nekaj krajev ni našlo mesta v njej, nekateri drugi pa niso lokalizirani povsem točno, dodajam naslednje utemeljitve kot dopolnilo.

²⁶ Kos Milko, Gradivo za historično topografijo Slovenije, IONZ - SAZU Lj. 1975.

Svibno, pogled od cerkve proti Jatni (foto Vili Zupanc).

Uporabljene kratice²⁷

JVZ	jožefinski vojaški zemljevid
NT	napovedne tabele TK
TK	terezijanski kataster
FK	franciscejski kataster
SKR	Specialni krajevni repertorij
TTN	Temeljni topografski načrt
LO	Leksikon občin
LDB	Leksikon Dravske banovine

Urbar

Tepp - Omenjene štiri hube ležijo na Zgornjih Tepah.

Pillichperg - Obe kmetiji se nahajata na Zgornjem Polšniku, v vaškem jedru blizu cerkve, ki se še v SKR imenuje samo Polšnik.

²⁷ Za pogosto navajane vire uporabljam okrajšave, katerih pomen vsebuje zgornji seznam, podrobnejši citati pa so navedeni v tej opombi. Obravnavana urbar in desetinski register iz 1499 navajam brez letnice ali privedka.

Nadškofijski arhiv Ljubljana:

Splošni urbarji ljubljanskega kapitlja (deloma) z desetinskimi registri (1581, 1582, 1718; nedatirani Stiftrregister) - KAL, U-2, 3, 33, 44/2; temeljni (1573, 1581) in priročni urbarji svibenske župnije (1545 - 48, 1549 - 52, 1560 - 69, 1668 - 87, 1716, 1802 - 33), desetinski registri (1545, 1549, 1560, 1573, 1599, 1790, 1793) in davčni register 1573 - KAL, spisi, fasc. 275/1, 2; Status animarum Svibno, 1 (1865 - 1867), 2 (1883 - 1892).

Arhiv republike Slovenije:

Terezijanski kataster, RDA, Novomeška kresija, fasc. 99 - 101; Jožefinski kataster, Svibno, k. o. Sv. Križ (123); Franciscejski kataster, mape in delovodniki, N 28, N 53, N 121, N 158, N 195.

Tiskani viri:

Vincenc Rajšp - Majda Ficko, Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763 - 1787, karte, sekcije 192, 201 in 202 ter opisi, 2. zvezek.

Gemeindelexikon der Reichsrats vertretenen Königreiche und Länder - VI. Krain, Wien 1905; Spezialortrepertorium der Österreichische Länder - VI. Krain, Wien 1919.

Am hartt - Ubar navaja na tej lokaciji nekega Končarja (*Khontzar*). V mlajših urbarjih se kraj imenuje *Am artt*, *Am ortt*, *Na kontzÿ*, *Na khonzi*, podobno tudi v NT - *Na kontze*. Priimek **Končar** se je do danes ohranil v domačem imenu samotne kmetije, ki se nahaja J od Koprivnika pri Polšniku.

Motschill - Dr. KOS meni da gre v tem primeru za Močilno JV od Jagnjenice. Glede na vrstni red v urbarju se mi to ne zdi verjetno. Kraj se nahaja v delu urbarja, ki popisuje izključno vasi zahodno od Svibnega, razen tega je mesto med Koprivnikom in Stranskim vrhom ohranjeno v vseh mlajših urbarjih, razvoj oblike imena *Motschill* ⇒ *Motschillar* ⇒ *Motschill* ⇒ *Mottschillardorff* ⇒ *Na mottschili*, pa kaže na istovetnost z *Na motsillo*, ki je v napovednih tabelah uvrščen med posamezne dele vasi Stranski vrh (glej spodaj), kar kaže na neposredno bližino. Urbar iz l. 1718 navaja: *Na motzcilach Michaël Motschillär oder Zinerman*, podobno Stifregister (*Zimerman*). Domačija se še danes imenuje tako (**Cimmerman**) in leži na levi strani potoka Koritnice, med Polšnikom in Stranskim vrhom, kakor je slutil že Koropec.²⁸

kapiteljski urbar za leto 1581, župnijski priročni urbar iz leta 1668 pa spet pozna le skupno ime *Stranski verh*. Že nekoliko spremenjeno stanje se kaže v NT, kjer pod lokacijo *Na selo* najdemo *Paula Hierman-a*, pod drugo, *Na sello* pa *Jurÿ-a Seusheg-a* in *Andre-ja Boukh-a*; med obema se nahaja že omenjeni *Na motsillo*. Obe "Seli" je najti tudi v urbarju iz let 1802-1833, ki omogoča primerjavo z FK. Obakrat gre za samotni kmetiji; ena stoji pri cerkvi sv. Lovrenca pri današnjem zaselku Selo, druga je SV ležeči Sladič.

Nedvomno gre za današnje razloženo naselje **Stranski vrh** JV od Polšnika, glede na navedeno pa moramo razlikovati med ožjim in širšim pomenom tega imena. Pri tem naletimo na problem diskontinuitete priimkov, nastale v 2. polovici 18. stoletja, ki na videz onemogoča razločevanje dveh istoimenskih toponimov (Selo). Rešitev skriva popis cerkvenega premoženja iz 1526. Tam je cerkev sv. Lovrenca locirana na *Seltzy*.²⁹ Pod oznako *Stransperg* iz leta 1499 moramo torej šteti še današnji SZ ležeči zaselek Selo s cerkvijo, *Gartzaryauetz* pa je današnja domačija Sladič.

GRAFIČNI PRIKAZ

1499	1545	1573/u	1573/d	1581	1668
STRANSPERG	STRANSPERG	STRANSPERG	STRANSPERG	{ STRANNRPERGER HUEBEN	STRANSKI VERH
	Juri	Juri Vulckh	Juri Vulckh	Juri Volckh	Gasper Volk
	NA SELIZI	NARELTZI		NA SALTZI	
	Juri	Juri daselbs	Juri Naßeltzi	{ Thomassch Sallewar	Rupart Selshagg
	Martin Khüss	Martin Chus	Martin Chus	Lucas Khuß	Paule Strainiak
	GERTSCHERYOWETZ			GORTTSCHERIAUETZ	
GARTZARYAUETZ		GERTSCHERIEUITZ Petter Herman	Petter Herman	{ Andre Herman	Clamen Hörman

Stransperg in **Gartzaryauetz** - Pri drugem kraju navaja urbar eno hubo, pri prvem pa 4 puste. Mlajši urbarji kažejo sledeč razvoj: Leta 1545 ima *Stransperg* le še 3 hube, ki niso več puste, med obema vasema pa se pojavita nova lokacija *Nasseliczÿ* z eno hubo in kmet *Martin Khüss* brez posebne navedbe kraja. Leta 1573 so v DR vsi ti kraji navedeni pod enotno oznako *Stransperg* s 4 hubami, ki jih obdelujejo *Juri Naßeltzi*, *Juri Vulckh*, *Martin Chus* in *Petter Herman*, medtem ko istočasni urbar strogo loči: *Stransperg* (*Juri Vulckh*), *Nä selzci* (*Juri* in *Martin Chus*) in *Gertscherieuitz* (*Petter Herman*). Iste razvrstitve se drži

Hude Rawny in **Jesenouatz** - V prvem primeru dr. Kos meni, da gre za Hude Ravne, S od Moravč, vendar to ne drži. Že leta 1545 je pustoto v "Jesenovcu" obdeloval *Blase zÿ Chüdi Raüni*. V urbarjih do srede 18. stoletja se lokaciji navajata ena za dugo. Stifregister jih razdvaja, obenem pa se v "Jesenovcu" poleg hube začne pojavljati mlin. Preko urbarja iz leta 1802 je lokaciji obeh kmetiji mogoče prenesti na katastrsko mapo; prva se nahaja na **Ravnah**, J od Konjšice, druga pa, FK jo imenuje *Senerez*, je vzhodno ležeča domačija **Vodenik**.

²⁸ Jože Koropec, Žebnik, Radeče in Svibno, str. 59.

²⁹ Anton Koblar, Kranjske cerkvene dragocenosti, IMK V/1895, str. 199.

Bayxell - Razvoj imena do leta 1581 je sledeč: *Weychsell* ⇒ *Weÿxel* ⇒ *Weixel* ⇒ *Veichseldorf*. Tedaj se kot obdelovalec edine hube prvič omenja neki *Mattheus Vischnekher*. Priimek se je ohranil v 18. stoletje, kar je vplivalo na spremembo toponima; v urbarju iz leta 1718 se Višnikarjeva domačija imenuje z dvojnimi imenom *Weÿxel-Vishnah*, v NT pa samo še *Vishne*.

V DR najdemo *Caspar*-ja *Vischnikher*-ja že leta 1499, njegovega potomca pa slabih 300 let kasneje v kraju *Vishne* blizu cerkve sv. Brikcija. Danes se kmetija imenuje **Višje** in spada v okvir razložene naselja Rodež, SZ od Podkuma.

Woditz - Dr. Kos meni, da gre za Vodice JZ od Osredka pri Krmelju, kjer je *Jörg von Scherfenberch* leta 1359 prodal Frideriku Celjskemu sedem desetih, tri hube pa so v 15. stoletju imeli v posesti Auerspergi.³⁰ Kraj je omenjen v vseh mlajših urbarjih in primerjava med zadnjim (leta 1802 - 1833) s FK pokaže, da gre za kmetijo na **Zgornjih Vodica**h pri **Gabrovki** (tako že Koropec, ki vse tri omembe postavlja v isti kraj³¹).

Gross in Klein Schbamberg - Teh dveh krajev v Kosovi topografiji ni najti, očitno pa gre za **Veliko in Malo Gobo** (*Schwamm* v nemščini pomeni goba) J od Polšnika. Na JVZ je vrisana le Velika Goba (*Schwamenberg oder Gobe*).³²

Toll - Po urbarju je tu ena huba, ki se leta 1545 navaja kot *Dolschackh*, prav tako v urbarju 1573, medtem ko je v DR zapisano *Thall*. Priimek *Dolschackh*, *Dolshak* se vseskozi ohranja, sam kraj pa se l. 1668 imenuje *V dulli*, 1775 pa *U Dolech*, in je istoveten z *Doll*-om franciscejskega katastra. Danes je kmetija zapuščena (na TTN je vrisana ruševina južno od Malega Kuma).

Ploß - Urbar tu navaja pustoto, ki je med leti 1573 in 1581 priključena Ščitu. Kasneje se ne omenja več. Dr. Kos kraj enači s *Plossenekh* iz urbarja gospostva Svibno, tega pa postavlja v Golo Vršje pri Podkumu, kjer je bila še leta 1905 samotna kmetija.³³

Pretterschneckh - V mlajših urbarjih se imenuje: *Prettersnegkh*, *Pretterschneckhar*, *Pretrsia*, *Pretesje*. Na JVZ je na mestu, ki ustreza vrstnemu redu urbarjev označana kmetija *Preteschnik*, ki nosi v FK ime *Per Uzlari*. Vendar se je toponim

ohranil vsaj do druge polovice 19. stoletja, ko navaja status animarum 1 *Vozlarja* v *Pretežju*. Omenjen je tudi v LO leta 1905, SKR iz leta 1919 pa ga že vodi pod rubriko starih, izginulih imen. Na topografski karti (TTN 1 : 5000, T-35) se je za njim izgubila vsakršna sled.

Srebernackh - Omenja se v večini mlajših urbarjev, običajno kot "Srebrnica", priimek pa se je ohranil vse do prve polovice 19. stoletja. Leta 1829 se na tem mestu omenja neki *Joseph Shunta*, katerega kmetija leži po FK na **Spodnjem Počakovem**.

Erlach - Dr. Kos ta kraj enači z Jelšami, ki jih SKR in LDB navajata kot del Svibnega. Glede na sliko, ki jo kažejo mlajši urbarji, se mi zdi to manj verjetno. Kraj se omenja vse do leta 1581, ko je v temeljnem urbarju pripisana opomba *diser ist von pfarhoff wekh khomen*, v kapiteljskem urbarju pa *dieser vnderthan ist von den pharrhoff entzog worden*, običajno vedno le v nemški različici (*Erlach*, *Oerlach*, *Örlach*), leta 1573 pa je dodana še slovenska oblika *Jelschewetz*. Medtem ko je l. 1545 stari vrstni red še do neke mere ohranjen, postavlja urbar iz leta 1549 kraj neposredno za *Prelesje*, kjer je ostal tudi kasneje. Taka sprememba v priročnem urbarju je prejkone posledica praktičnih vzrokov (bližine obeh naselji). Na JVZ najdemo JZ od *Prelesja* vas *Jeusche*, danes se imenuje **Ježevec**. Ta toponim je očitno popačena oblika domačega imena, ki ga dokumentira eden od urbarjev.

Am Pach - Dr. Kos se je nagibal v prid Potoku pri Šentjanžu, vendar o tem ni bil čisto prepričan; opremil ga je z vprašajem. Glede na redosled v urbarjih bi bila verjetnejša lokacija nekje okoli Jagnenice, Starega dvora in Breznika na Sopotu ali na enem od njenih pritokov v bližini. Zadnjič se omenja v urbarju 1718 (*Am pach, Marco Pavnitsch*).

Desetinski register

Medueyschickh - Zakupnik desetine od štirihiš v Gornjem Osredku, kakor je razvidno iz DR 1545.

Vernschitzer zu Osredickh - Zakupnik desetine. Kasneje se ne omenja več, leta 1545 pa se na njegovem mestu pojavita *Sluga vnd Sybratt*.

Vischnikher - Glej *Bayxell*.

Junetz - Verjetno zakupnik desetine. Mlajši viri ne nudijo paralel.

³⁰ Milko Kos, *Gradivo*, II, str. 714.

³¹ Jože Koropec, *Žebnik, Radeče in Svibno do 17. stoletja*, ČZN 15 (L)/1979, str. 56.

³² Vincenc Rajšp - Majda Ficko, *Slovenija na vojaškem zemljevidu*, 2. del, karte, sekcija 202.

³³ Milkowicz W., *Beiträge*, str. 13; *Gemeindelexikon*, str. 51.

Berischeckh - Dr. Kos ga enači s Perniškom (samotna kmetija J od Matice pri Dobovcu), vendar gre za "Boriška" v Boričah na Rodežu.³⁴ Dokaz za to ponuja DR 1793, ki *Worishe* navaja pod cerkvijo sv. Lenarta (na Rodežu).

Ambasser - V dveh novoveških DR (leta 1560 in 1573) najdemo oznako *Am Wasser vnd Brisch*. Temu ustrežno navajajo tudi NT med desetnimi soseske Šentjurij (današnji Podkum) enega za drugim toponima *Na vode* in *U Brishash*. To nam v širšem kontekstu redosleda DR daje zadostno oporo, da kraja z gotovostjo lokaliziramo - nedaleč od Podkuma, V od Gorenje vasi, se danes nahajata sosednja zaselka Briše in *Vode*.

Bassenouetz - Namesto tega v novejših urbarjih naletimo na novo ime - *Wesgouetz*, *Wessgoüetz*, *Wesgoüetz*, *Weßgoüecz*. Vrstni red in višina desetine (še posebej ker gre za izredno visok znesek 8 dukatov) kažeta na to, da gre za isti kraj. Rešitev ponuja Valvasor; med filialami svibenske farne cerkve navaja med drugim *Sankt Georgen zu Besgauiza ligt gleich ober dem Schloßlein S. Jörgen genannt*.³⁵ Nedvomno gre za današnji **Podkum** (nekdaj Šentjurij pod Kumom), čeprav Koblar o tem rahlo dvomi - sam navaja obliko *Wasgarlez*.³⁶ Dokaz najdemo na JVZ, kjer sta cerkev in "gradič" pod njo opremljena z napisom *Hoff St Gorgen*, v opisu pa navedena kot *ein kleines Land Gebäu und Kirchen zu St. Georgen*.³⁷

Mitterdorff - se v vseh DR, če zanemarimo podvajanje konzonantov, omenja v nespremenjeni obliki, s tem da leta 1560 izrecno zajema še toponima *Wrebernu* in *Vürchkhoma*, ki se omenjata le še leta 1549, sicer neodvisno od "Srednje vasi" vendar neposredno ob njej. Spet nam skupina blizu ležečih krajevnih imen omogoča nesporno lokalizacijo. Najboljša oporna točka je vrh dominantnega, 1220 m visokega Kuma, od koder nedaleč, v JZZ smeri leži domačija Breberšek, med njima pa **Gorenja vas**. Pridevek "srednja" je očitno dobila v odnosu na naselji "Vrh Kuma" in Mali Kum (južneje), med katerima je ležala. Ob propadu oz. izgubi pomena naselbine na Kumu je srednja lega avtomatično prešla v gornjo, kar se odraža v današnjem imenu. Novo ime (Gorena vass) dokumentira že TK.³⁸

Pobulschay - Primerjava ustreznih delov DR 1499, 1545 in 1560 kaže naslednjo podobo:

1499	1545	1560
Bischolffriß		Pischolfriss vnd
	⇒ Khũmb ⇐	
Pobulschay		Ddobouitz
Mathetz	Mattitz	Mattetz

Oznaka *Khũmb*, kjer ima leta 1545 *zehendt ... ein yeder sein haũs für sich selbst*, zaznamuje širše območje vasi Škofja Riža in Dobovec, kot je razvidno iz mlajše navedbe. Pobošaj, ki je imel desetino dobovskega dela v zakupu, nastopa tu le še kot eden izmed plačnikov. Na Dobovcu je stala tudi njegova kmetija, kot je razvidno iz mlajših DR, ki obe vasi vodijo ločeno (npr. DR 1582).

Hemelperg - Kraj lahko z rahlimi variacijami zasledujemo pod istim imenom (*Hömelperg*, *Hõmelperg*, *Himelperg*) v vseh mlajših DR, najstarejši zapis toponima, ki je danes v rabi, pa pri naša Valvasor (*zu Zhemernu oder Himelberg*).³⁹ Podobno navaja JVZ - *D(orff) Tschernerna oder Himelsberg* - vendar le na prvem izvodu karte. Razklenjene črke besedice *oder* so tako dobro skrite med drevesi, da jih je spregledal že prisovalec, in bralec kopije dobi vtis, da gre za dva različna kraja.

Podoben vtis daje tudi dr. Kos, ki navaja ločeno *Hemerperg* (prva ohranjena oblika imena iz okoli leta 1400) - Čimerno in *Hemelperg* - Nebeška gora. Dvoimenske oznake kažejo, da gre v obeh primerih za eno vas; Čimerno na manjši planoti pod vrhom Nebeške gore.

Fresach - Morda Brezovo pri Gabrovki, nekdanje Brezje.⁴⁰

Takhenhaw - V okviru tega naselja navaja DR 1545 naslednje kmete: *Khoderman*, *Andre Med-üed*, *Martin Gollob*, *Matheũs Kolschekh*, *Matheus Kränetz*, *Vũtschäkhar*, *Mathias Mesnar*, *Khoballey*, *Martin Zolner*, *Paule Poũsodt*, *Gratzar* in pustoto *Pilstain*. Nekatero med njimi (podčrtane) najdemo leta 1582 pod oznako *Tall*. V DR 1793 se omenja v okviru soseske sv. Margarete (Jagnjenica) *Gollobia*, kjer (*V Gollobie*) urbar iz leta 1718 navaja mdr. *Matheũß-a Medueth-a* in *Pangratz-a Gollob-a*. Na TTN v neposredni bližini Jagnjenice res najdemo griča Kobalijo in Golobinjek, hrib Gradec in pod njim domačijo Gracar. Obravnavani toponim je očitno v preteklosti zaznamoval širše območje, ki ga je treba iskati v tem okviru. Samo ime spominja

³⁴ Glej spodaj str. 20.

³⁵ J. W. Valvasor, *Die Ehre des Hertzogthums Krain*, Lj. 1689, 2. del, VIII. knj., str. 803.

³⁶ Anton Koblar, *Kranjske cerkvene dragocenosti*, IMK V, str. 199.

³⁷ Vincenc Rajšp - Majda Ficko, *Slovenija na vojaškem zemljevidu*, 2. zv., sekcija 202, karta in str. 55.

³⁸ Kraj je pravilno lokaliziral že Koropec, Žebnik, Radeče in Svibno, str. 59.

³⁹ Glej op. 35.

⁴⁰ *Gemeindelexikon*, str. 93.

na Tahavino blizu Podkuma, kjer je še v začetku 20. stoletja stala samotna kmetija. Možno je, da se je staro ime ohranilo le na delčku ozemlja, ki ga je nekdaj zaznamovalo, kar upošteva tudi Dr. Kos.

Marcko Schuester - Nedvomno zakupnik neke desetine. V mlajših DR stoji na njegovem mestu zaselek *Schusy* ⇒ *Süschye* ⇒ *Suschy* ⇒ *Schuschie* (krajevno ime bi utegnili imeti izvor v priimku?), ki se omenja že leta 1494 (*Sussye*) in 1602 (*Schuschie*) v popisu gozdnih pravic gospostva Svibno.⁴¹ Gre za Sušje, ki je nekdaj spadalo v okvir med drugo svetovno vojno izseljenega kraja Borje.

Newdorff in *Juri Salesina* - Leta 1545 je imel *Gregor Salesina* v zakupu desetino v vaseh *Neudorf et Sagosdam*. Prva se leta 1499 omenja ločeno, torej se je takrat zakup nanašal le na drugo. Čeprav v registru ni izrecno navedena, je vendar že morala obstajati, pomenska skladnost imen (*Salesina* - nekdo ki živi za lesom (= gozdom)) pa dopušča možnost, da sta Juri in Gregor pobirala desetino v svoji vasi. Lokacijo razkriva JVZ, kjer sta druga ob drugi vrisana *Za Goizdami* in *Neudorff oder Za Verch*, današnja Zagozd in Zavrh, JV od Osredka.

Khschiess - enači Dr. Kos s Seli, V od Podkuma, kar bi bilo v primeru zelo popačenega zapisa toponima (nemški izraz za selo je *Geschies*) možno. Vendar razvoj oblike imena (v grobem. *Kössetz* ⇒ *Kesetz* ⇒ *Khösez* ⇒ *Khosiz*) kaže na današnje *Konjšico*, S od Polšnika, ki se je še v začetku 20. stoletja imenovala *Košica/Koschza*.⁴² Tako lokalizacijo potrujeta skupni zakup desetine leta 1599 v krajih *Khosiz*, *Hudarauan* in *Wortschatshah* (Vrtače) - zadnja dva ležita blizu Konjšice in dejstvo, da se omenjena Sela v istem desetinskem registru navajajo na drugem mestu skupaj z bližnjim Borovkom.

Priloga: Tekst urbarja župnije Svibno iz leta 1499

Registrum ^{a)} decimarum ecclesie sancte Crucis in Scharffenberg⁴³

Item Primoß Medueyschickh⁴⁴ hat ain zehent vmb 6 gld.

⁴¹ Za 1494 - Koropec prevaja s Sušje pri Borju, Isti, Žebnik, Radeče in Svibno str. 59; Za 1602 - ARS, zbirka urbarjev II/22-u.

⁴² Gemeindelexikon, str. 54.

a) Pag. 260.

b) Pag. 261.

⁴³ Svibno.

⁴⁴ Na Gornjem Osredku.

Item Vernschitzer hat ain zehent zu *Osredickh*⁴⁵ 4 gld.

Item Caspar Vischnikher⁴⁶ 3 gld.

Item Junetz⁴⁷ 3 gld.

Item Berischeckh⁴⁸ 3 gld.

Item *Ambasser*⁴⁹ 2 gld.

Item zu *Jakbin*⁵⁰ 3 tl.

Item zu *Bassenouetz*⁵¹ 8 gld.

Item zu *Mitterdorff*⁵² 6 gld.

Item zu *Bischolffriß*⁵³ 4 gld.

Item Pobulschay⁵⁴ 8 gld.

Item zu *Mathetz*⁵⁵ 8 gld.

Item zu *Hemelperg*⁵⁶ 8 gld.

Item zu *Fresach*⁵⁷ 5 gld.

Item zu *Takhenhaw*⁵⁸ 5 tl.

Item ^{b)} zu *Sittnkhol*⁵⁹ 2 ½ gld.

Item Marcko Schuester⁶⁰ 6 markh \varnothing .

Item *Newendorf*⁶¹ 2 gld.

Item *Juri Salesina*⁶² 2 markh \varnothing .

Item *Radigonitz*⁶³ 4 markh \varnothing .

Item zu *Khschiess*⁶⁴ 10 meren \varnothing .

Item zu *Schtikelperg*⁶⁵ 2 markh \varnothing .

Item zu *Jessenouarauen*⁶⁶ 1 tl \varnothing .

Item *Khloдые*⁶⁷ ½ tl \varnothing .

Vrbarium ^{c)} ecclesie sancte Crucis in Scharffenberg⁴³

Zu Tepp⁶⁸

Item Marin suppan dient jerlich zinssgelt 1 markh \varnothing minus 10 \varnothing , kißnickh waitz 12, haberenn 18; huenner 6, ayr 25.

Item Jacob dient zynszgelt 60 β , waitz kißnickh

45 Osredek.

46 Višje, samotna kmetija v sestavu razložene vasice Rodež pri Podkumu.

47 Kje?

48 Borišek v zaselku Boriče pri Podkumu.

49 Zaselek Vode, Z od Gorenje vasi pri Podkumu.

50 Jazbine pri Podkumu.

51 Podkum.

52 Gorenja vas.

53 Škofja Riža.

54 Kmet Pobilšaj na Dobovcu.

55 Matica, pri Župi.

56 Čimerno.

57 Morda Brezovo, pri Gabrovki.

58 Nekje v bližini Jagnjenice.

59 Sitni Kal, zaselek J od Ključevice.

60 Sušje, med drugo svetovno vojno izseljeni zaselek pri Radgonici.

61 Zavrh, J od Podkuma.

62 V vasi Zagozd, J od Podkuma?

63 Radgonica, J od Podkuma.

c) Pag. 262.

d) Pag. 263.

e) Pag. 264.

64 Konjšica.

65 Ključevica, razloženo naselje na V pobočju Kuma.

66 Jesenova Ravan, zaselek pri Podkumu.

67 Kladjje pri Krmelju.

68 Zgornje Tepe.

12, haberenn 18, huennner 4, ayr 25.

Item Paule pfeffer dient zinssgelt ierlich 60 β , waytz kißnikh 12, haberenn 18, huennner 5, ayr 25.

Item ^{d)} Niclaw dient ierlich zinßgelt 1 tl \varnothing , huennner 1.

Zu Pillichperg ⁶⁹ hieben

Item suppan dient zinssgelt ierlich 2 markh \varnothing minus 10 β , huennner 1, ayr 5.

Item Juri messnar dient zynssgelt 1 markh \varnothing minus 10 \varnothing , huennner 1, ayr 25.

Am Hartt ⁷⁰

Item Khontzar dient jerlich zynßgelt 1 tl \varnothing , huennner 1, ayr 5.

Kopriunÿckh ⁷¹

Item Paule dient jerlich zynßgelt 1 tl \varnothing , huennner 1, ayr 25.

Zu e) Motschill ⁷²

Item Juri dient jerlich zynßgelt 2 markh \varnothing , huennner 1, ayr 25.

Stransperg ⁷³

Item da sein 4 od huebenn diennen all 2 tl \varnothing .

Gartzaryauetz ⁷⁴ hieben

Item Matheus dient ierlich zynßgelt 1 tl \varnothing , huennner 1, ayr 5.

Borouackh ⁷⁵ hieben

Item die ist od vnd dient 40 kr.

Hude Rawny ⁷⁶

Item da ist ain ode hueben dient 40 kr.

Jesenouatz ⁷⁷

Item da ist ain ode huebenn dient 1 markh \varnothing .

Bayxell ⁴⁶ huebenn

Item Caspar daselb dient jerlich zynßgelt $\frac{1}{2}$ tl \varnothing , huennner 1, ayr 25.

Boritsch ^{f)78} hieben

Item Borischeckh daselb dient jerlich zinß 1 tl \varnothing , huennner 1, ayr 25.

Jesenouarauen ⁶⁵ hieben

Item Poglnyen g) daselbdient jerlich zynß 1 tl \varnothing .

Mitter Osredeckh ⁷⁹ huebn

Item Clement dient ierlich zynßgelt 2 markh \varnothing , huennner 1, ayr 25.

Zu Rauny ⁸⁰ hieben

Item da ist ain ode hueben dient 1 markh \varnothing .

Wodtiz ⁸¹ hieben

Item Primoß dient jerlich zynssgelt 1 tl \varnothing , huennner 1.

Gross Schbamberg ⁸²

Item suppan dient jerlich zynßgelt 1 tl \varnothing , huennner 1.

Item Paule dient zynßgelt 80 β .

Item da ist auch ain ode huebn dient 60 β .

Klein h) Schbamberg ⁸³

Item Peter daselb dient zynssgelt 1 tl \varnothing , huennner 1.

Schtickhelperg ⁵⁵

Item da sein 3 od hueben, dauon gibt Peter daselb zynßgelt $1\frac{1}{2}$ tl \varnothing .

Lumba ⁸⁴ hieben

Item Michel dient von ainer hueben $\frac{1}{2}$ tl \varnothing .

Toll ⁸⁵ hieben

Item Martin daselb dient jerlich zynß 1 tl \varnothing .

Schiltt ⁸⁶ hieben

Item da ist ain ode hueben dient 40 kr.

Ploß ⁸⁷ hieben

Item da ist ain ode hieben dient zynssgelt 60 \varnothing .

Preitterschneckh ⁸⁸

Item Vrban daselb dient zynßgelt 50 \varnothing .

Preleys ⁸⁹

Item Fabe daselb dient zynssgelt $\frac{1}{2}$ tl \varnothing .

Nepellperg ⁹⁰

Item Martin daselb dient jerlich zynß $\frac{1}{2}$ tl \varnothing .

Potschokh i)91 hieben

Item Thamas daselb dient ierlich zynß $\frac{1}{2}$ tl \varnothing .

Mer ist daselbs ain ode hueben die nutzt man zu dem pharhoff. Sunst dient sy $\frac{1}{2}$ tl \varnothing .

Bressnickhar ⁹² hieben

Item witib Preysnickherin daselb dient zynß $\frac{1}{2}$ tl \varnothing .

Srebernackh ⁹³ hieben

Item Marin Srebernackh dient zynß 2 markh \varnothing minus 10 β .

Erlach ⁹⁴

Item daselb diennt man ierlich zynß $\frac{1}{2}$ tl \varnothing , huennner 2 kapauner.

69 Zgornji Polšnik.

70 Končar, samotna kmetija pri Polšniku.

71 Koprivnik, zaselek pri Polšniku.

72 Kmet Cimerman med Stranskim Vrhom in Koprivnikom.

73 Stranski Vrh, razloženo naselje V od Polšnika.

74 Danes samotna kmetija Sladič v okviru Stranskega vrha.

f) Pag. 265.

g) Sic!

h) Pag. 266.

75 Borovak pri Polšniku.

76 Ravne, razloženo naselje J od Konjšice.

77 Kmet Vodenik, J od Konjšice.

78 Boriče, zaselek v okviru razložene vasice Rodež, Z od Podkuma.

79 Srednji Osredok.

80 Ravne, zaselek pri Podkumu.

81 Zgornje Vodice pri Gabrovki.

82 Velika Goba.

83 Mala Goba.

84 Lamovje, zaselek pri Dobovici.

85 Dol, danes ruševina Z od Ščita.

i) Pag. 267.

j) Pag. 268.

86 Ščit, razloženo naselje pri Svibnem.

87 Golo Vršje (Goli vrh), blizu Borovka pri Podkumu ali Blazina, ledinsko ime na območju Ščita?

88 Pretežje, od začetka 20. stol. opustela samotna kmetija S od Jagnjenice.

89 Prelesje, razloženo naselje JZ od Počakovoga.

90 Magolnik, zaselek pri Dobovici.

91 Počakovo.

92 Kmet Breznik, J od Čimerna.

93 Kmetija v Spodnjem Počakovem.

94 Ježevec, JV od Prelesja.

*Altnhoff*⁹⁵

Item Thomaß dient jerlich zynß 1 tl ð.

*Am Pach*⁹⁶

Item Matheus daselb dient zynß 2 markh 20 ð.

*Jagnenytz*⁹⁷

Mathias daselb dient ierlich zynß 60 ð.

Item l) von disem ob beschribnen czehennnden vnnd hueb zynseren ist ierlich pension zu raichn 100 gld.

Item auch in der kirchen des heyligen Creutz zů *Scharffenberg*⁹⁸ im gantzen jar 4 liecht zepeleychten.

Item auch mer dauon dem capplan 4 tl ð ierlich zuraichen.

Item auch dauon sich mit 4 briesteren vnd ainem schuelmaister als selb funfftem mit dem tisch mit essen vnd trinckhen ausshalten.

Jus montanum

Item zu *Studenitz*⁹⁹ perg gantzen zehendt von 50 weingarten.

Item *Chruschitza*¹⁰⁰ perg von 4 weigarten zehendt.

Item *Vndterem Geschloss*¹⁰¹ von 8 weingart[en] k) zehendt.

Item perg recht 6 kapawner vnd 3 emper wein.

Item ein weingarten gehort zum pharhoff.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Besitz der Pfarre Svibno und das Urbar des Ljubljanaer Domkapitels aus dem Jahre 1499

Das Urbar aus dem Jahre 1499, stellt das erste erhaltene Besitzverzeichnis der damals bereits dem Ljubljanaer Domkapitel inkorporierten Pfarre Svibno (Scharfenberg) dar, die im 12. Jahrhundert

aus der Eigenkirche der Herren von Scharfenberg hervorgegangen sein dürfte. Der Besitz umfaßte die im weiteren Bereich südlich der Sava/Save zwischen Šmartno pri Litiji (St. Martin bei Littai) und Radeče (Ratschach) zerstreuten Huben sowie den Zehnt im Rahmen der Pfarrgrenzen. Beide Einnahmequellen waren unterschiedlichen Ursprungs, wovon die territoriale Abrundung und Abgrenzung einzelner Besitzteile zeugt. Das Zehntrecht bezieht sich auf den Besitz innerhalb der Pfarrgrenzen, der von Anfang an der Pfarre gehört haben dürfte, der urbariale Besitz dagegen lag in den Grenzen der Herrschaft Svibno und ging schrittweise in kirchliche Hand über.

Der Anteil von Ödhöfen lag im behandelten Zeitraum bei ungefähr 30%. Dabei handelt es sich um die sogenannten 'rechtlichen Wüstungen'. Dem Kapitel gelang es nämlich in den meisten Fällen, Ödhöfe den Anrainern als zusätzliche Grundstücke zur wirtschaftlichen Nutzung zu überlassen, doch diese lieferten in der Regel nicht die volle Rente ab.

Die Untertanen entrichteten ihre Abgaben meistens in Geld, dies gilt insbesondere für den Grundzins. Damals war in Krain als die übliche Münze der schwarze Pfennig im Umlauf, der den Wert eines halben venezianischen Solidus hatte, der lokale Währungskurs des Rechnungsdukaten betrug 250 Pfennige. Das Kleinrecht brachte den Kanonikern Geflügel und Eier und etwas Getreide ein, das mit dem "kašnik" gemessen wurde, einem lokalen Hohlmaß, das ein Zwölftel des Ljubljanaer Stärs (Stars) darstellte.

Verzeichnisse von Fronpflichten findet man in Urbaren des 16. Jahrhunderts. Sie umfaßten die Arbeiten in Weinbergen und Wäldern.

Eine historisch-topographische Studie am Ende des Beitrags füllt die Lücken, die die bisherigen Untersuchungen des behandelten Gebiets hinterließen. Sie stützt sich auf eine geschlossene Reihe der zu diesem Zweck noch nicht benutzten neuzeitlichen Urbare im Erzbischöflichen Archiv Ljubljana sowie auf andere einschlägige Quellen.

⁹⁵ Stari dvor, pri Jagnjenici.

⁹⁶ Kje?

⁹⁷ Jagnjenica.

⁹⁸ Cerkev sv. Križa na Svibnem.

k) Beseda je okrajšana z univerzalno vijugo -f, ki lahko nadomešča različne končnice.

⁹⁹ Studence, zaselek, del razloženega naselja Zagrad S od Svibnega.

¹⁰⁰ Hrušica, zaselek pri Svibnem.

¹⁰¹ Pod Gradom (Svibno).